

Oudemolen

Dorpsonderwijzers als vrienden van het volk

Veel Drentse dorpsonderwijzers stonden niet alleen voor de klas, maar waren ook vriend en raadsman van de arme bewoners. Zij deden veel voor verbetering van verouderde gewoonten in het boerenbedrijf. Zij wilden hun dorpen vooruitbrengen. Een bekend voorbeeld daarvan was meester Crone (1849-1931) in Oudemolen, ten noordoosten van Assen, die door het dorp wordt geëerd met een granieten bank.

De sluiting van vele dorpsschooltjes in de afgelopen decennia botst met een zeer oude Drentse traditie die teruggaat tot de zeventiende eeuw en ervoor zorgde dat er zelfs in de kleinste gehuchten een schooltje bestond. Op die dorpsschooltjes kregen soms wel meer dan honderd kinderen les van een enkele onderwijzer. Sommige leerlingen, die boven de anderen uitstaken, mochten regelmatig de meester assisteren door te helpen met nakijken van de werkjes van andere kinderen. De boerenzoon Roelof Schuiling (1854-1936) was zo'n leerling op het schooltje in Annen. Hij ging verder leren en groeide uit tot de grondlegger van het Nederlandse aardrijkskundeonderwijs. Ook hij kreeg in zijn geboortedorp een gedenkteken.

Tussen Oudemolen en Annen ligt het Nationaal Park Drentsche Aa. Dit park kenmerkt zich door kronkelende beekjes en het typisch Drentse esdorpenlandschap: Saksische boerderijen rond de brink, hooilanden, heidevelden, hunebedden, bossen en akkers. Wandelen in dit unieke landschap brengt iedereen rust. Daarom lopen we vanuit Oudemolen door het park naar Annen en via Anloo weer terug.

Routebeschrijving

1. We beginnen de wandeling in Oudemolen bij Herberg De Fazant op de kruising van de Hoofdweg met de Meester Croneweg. De naam van schoolmeester-schrijver Gerhard Filippus Crone is onverbrekkelijk verbonden met dit Drentse gehucht van ongeveer zestig inwoners. Crone was vanaf de oprichting in 1880 jarenlang de bovenmeester van het schooltje dat in de zomer 2013 opgeheven werd. Het gebouw is nog te bewonderen op nummer 105 van de Hoofdweg. De boerderij 'De Cronehoeve', waar Crone als vrijgezel kostganger was, staat tegenover de school op nummer 116.

De verlichtingsarbeid van Meester Crone

De Meester Croneschool was nooit een grote school. De eerste zesentwintig jaar werd de school helemaal bestierd door alleen meester Crone, naar wie de school in 1955 werd vernoemd. Crone was een geboren Groninger die in zijn geboorteplaats nog in zijn eentje voor twee klassen met totaal 100 kinderen had gestaan. 'Hij regeerde zonder stok, beter meester heb ik nooit gehad,' zei oud-Kamerlid en burgemeester van Zaandam, Ter Laan, later. In het dorpje Oudemolen maakte Crone grote naam. Hij was een geweldige meester, maar zijn activiteiten buiten de school waren misschien nog belangrijker dan binnen de school. Zijn doel was verlichting te brengen onder alle dorps- en streekgenoten. Hij schreef stukjes in kranten, tijdschriften en almanakken, speelde toneel en hield voordrachten. Hij verzamelde liedjes in bundels die flink wat verspreiding kregen. 'Hop Marianneke, stroop in pannetje, laat de poppetjes dansen', was een hit in zijn tijd.

Crone wilde ook het platteland ontwikkelen. Hij gaf boeren voorlichting over het gebruik van kunstmest en nieuwe landbouwmethoden. Hij was de drijvende kracht achter een zuivelfabriek. Ook de eerste Drentse Zuivelbond was zijn werk.

2. We slaan vanaf de kruising de Meester Croneweg in en passeren aan onze linkerhand de Meester Crone bank. Op 20 november 1920 werd deze granieten bank in zijn aanwezigheid onthuld.
3. Bij de tweede driesprong slaan we linksaf de Molensteeg in. Oudemolen is oorspronkelijk vernoemd naar een vervallen watermolen die hier aan de Aa stond. De korenmolen De Zwaluw aan de Molensteeg echter stamt uit 1837. We lopen tot aan de driesprong met ANWB-paddenstoel 23560 en slaan rechtsaf richting Zeegse.

Leerplicht en schoolverzuim op het platteland

Van Crone was bekend dat hij soms bij slecht weer zijn leerlingen op verafgelegen boerderijen ging ophalen om naar school te brengen. In die tijd was er nog veel verzuim, ook omdat er geen leerplicht was. Deze leerplicht kwam er na veel geharrewar in 1900. Maar ook toen was het nog kantje boord bij de stemming in de Tweede Kamer: met 50 stemmen voor en 49 stemmen tegen. Daarvoor moest wel een ernstig ziek liberaal Kamerlid met een rijtuig opgehaald worden om vóór te stemmen. Baron Schimmelpenninck, een antirevolutionair Kamerlid, wilde tegen stemmen, maar kon niet bij de stemming aanwezig zijn door een val van zijn paard. De wet bepaalde dat kinderen voortaan vanaf 7 jaar lager onderwijs moesten volgen en daarna zes jaar verplicht waren om naar school te gaan. Wel konden kinderen in individuele gevallen maximaal zes weken 'landbouwverlof' krijgen om op het land mee te werken. Vooral in Drenthe bleek het lastig om het schoolverzuim terug te dringen. In die provincie waren nog lang veel kinderen in de oogstmaanden 'ziek'.

4. Het verharde pad is tevens fietspad. We komen nu in het Nationaal Park Drentsche Aa, dat er nog altijd uit ziet zoals een eeuw geleden. Bij ieder dorp krijgt de Aa een andere naam. Het stroomdal barst van de heidevelden, zandverstuivingen, elzensingels en hooilanden.
5. Eerst lopen we in het stroomdal van het Oudmolensche Diep. Na een open grasland aan de linkerkant slaan we bij de driesprong rechtsaf en verlaten het geasfalteerde pad. We lopen tussen de bomen en zien links van ons een bouwland.
6. Bij de eerste driesprong slaan we rechtsaf en komen bij een houten bruggetje over de Aa, die hier het Schipborgse Diep heet. Na het bruggetje nemen we het middelste pad rechtdoor en volgen dit pad tot een brede zandweg met een fietspad ernaast. Daar slaan we linksaf.
7. Waar deze weg na enige tijd linksaf buigt, slaan we scherp rechtsaf een zandpad in (bij het bord verboden in te rijden). Na enige tijd zien we aan onze linkerhand een parkje met rhododendrons. We lopen door tot het hek van het Landgoed De Schipborg. De beroemde Amsterdamse architect Berlage ontwierp in opdracht van de familie Kröller-Müller niet alleen het bekende jachthuis Sint Hubertus op de Veluwe, maar ook dit landgoed.

Het Plan Zuid van Berlage in het Drentse land

In 1913 is door de familie Kröller-Müller een perceel van 200 hectare bij Schipborg gekocht. Het was de bedoeling dat hun zoon hier een zelfvoorzienende boerderij zou gaan drijven. Berlage maakte van zijn opdracht een totaalkunstwerk van boerderij en omgeving. Hij ontwierp ongeveer tegelijkertijd het beroemde Plan Zuid in Amsterdam. Dat plan was niet alleen een stedenbouwkundig project, maar Berlage had daarbij ook duidelijk opvoedende bedoelingen: bevordering van hygiënische gewoonten en versterking van het gezinsleven. Een soort volwassenenvorming. In de jaren negentig is door de landschapsarchitect Harry Berg geheel in de geest van Berlage een ontwerp van lanen gemaakt die de structuur van het Plan Zuid nabootsen.

8. Bij het hek van het landgoed slaan we linksaf. Bij een kruising van zandpaden gaan we rechtdoor tot we bij de bebouwing aan de Borgweg komen. Deze weg steken we over naar het klaphek.
9. Na het klaphek gaan we de Hondsrug op en we volgen daar het eerste pad rechtsaf. Bij kruising van paden gaan we rechtsaf in de richting van het bos en slaan direct linksaf langs de bosrand (graspad). We komen langs een hunebed. Dit pad volgen we bij een geel paaltje naar links en we gaan bij de driesprong linksaf in de richting van een grafheuvel. We lopen na de heuvel rechtdoor tot een breed zandpad met fietspad ernaast. Daar slaan we rechtsaf.
10. Na het passeren van een vee-rooster slaan we bij een driesprong rechtsaf. Bij de volgende driesprong slaan we linksaf richting Annen (ANWB-paddenstoel 24348). Wanneer we het brede zandpad volgen komen we bij een tunneltje onder de Rijksweg uit. Daar gaan we onderdoor en we lopen vervolgens op de Schipborgerweg het dorp Annen in. Ter hoogte van nummer 7c zien we aan de rechterkant een bord met een reproductie van een wandplaat die meester Roelof Schuiling had laten maken van zijn geboortedorp.

Roelof Schuiling en het aardrijkskundeonderwijs

Roelof Schuiling werd in 1854 geboren als boerenzoon in Annen. Al snel viel hij op als een heel slimme leerling. Hoewel hij voorbestemd was om het boerenbedrijf van zijn ouders over te nemen, kreeg hij vanwege zijn prestaties een beurs voor de Rijkskweekschool in Meppel. Daarna werkte hij als onderwijzer op verschillende scholen in het Noorden en tenslotte als leraar aan de kweekschool in Deventer. Daar ontwikkelde hij zich als een van de belangrijkste grondleggers van het 'nieuwe' aardrijkskundeonderwijs in Nederland. Als voorstander van aanschouwelijk onderwijs liet hij bekende schilders wandplaten maken van karakteristieke landschappen in Nederland. De eerste was de wandplaat 'Een esch in Drenthe'. Op deze plaat, geschilderd door Adriaan Gouwe, staat de Noordesche van Annen afgebeeld.

11. Wanneer we de Schipborgerweg uitlopen, kruisen we de Zuidlaarderweg, waar we rechtsaf slaan.
12. We lopen de Zuidlaarderweg (met onderweg nog een hunebed) af tot deze overgaat in de Brink, de grootste van Europa. Daar slaan we rechtsaf. Op de driesprong Brink-Kruisstraat staat het gedenkteken voor Roelof Schuiling, dat in mei 2016 werd onthuld op de plek waar vroeger de lagere school van het dorp stond.

13. Vanaf het monument lopen we door de Kruisstraat omhoog. Deze gaat over in de Anlooërweg. Ter hoogte van de bushalte kunnen we het voetpad volgen tot dit uitkomt op een weg (Wenakkers) die we naar links inlopen tot een grotere weg. We steken deze weg over en gaan dan naar links over het fietspad. Bij de rotonde steken we de weg over om aan de linkerkant het fietspad te volgen tot aan de Rijksweg N34. Daar verandert de naam van de Anlooërweg in Annerweg. Deze vervolgen we op het fietspad.
14. Waar de Annerweg in het dorp Anloo naar links buigt slaan we rechtsaf de Lunsenhof in die direct voor het kerkhof naar links buigt. Deze lopen we uit. De weg verandert van naam in Esweg. We lopen de Esweg uit tot de Openbare Basisschool Anloo, een rood gebouw schuin tegenover de Magnuskerk. Op deze plek staat al eeuwenlang een school.

Kerspelscholen

Vanaf de 17e eeuw kwam er in vrijwel elk Drents dorp een lagere school voor. Dat was het gevolg van een wettelijke bepaling van de Drentse overheid dat in elk kerkdorp (kerspel) een school diende te zijn: de zgn. kerspelschool. De nauwe band tussen burgerlijk en kerkelijk gezag maakte dat elke kerspelschoolmeester onder het gezag van de predikant van de Gereformeerde Kerk (na 1816 Nederlands Hervormde Kerk geheten) stond. Er waren in de dorpen ook nauwelijks of geen andere religieuze groeperingen waarmee rekening gehouden moest worden. Het kerkelijke bestuur stelde de onderwijsregels samen en had grote invloed op de lesinhoud, op de aanstelling van de onderwijzers en op de dagelijkse gang van zaken. Op aandringen van de kerk bepaalde de Drentse overheid dat er op deze scholen veel aandacht voor religieuze vorming was. Vanwege de grote afstanden van de buurschappen tot de kerspelscholen en de vaak onbegaanbare wegen werd later bepaald dat buurtschappen ook scholen mochten oprichten. Tot 1950 werd het oude schooltje in Anloo verwarmd door cokeskachels. De cokes werd opgeslagen in een schuurtje dat schuin achter de school stond, waar leerlingen bij 'ernstige overtredingen' voor straf heen gestuurd werden. Er waren toen ook nog geen toiletten met waterspoeling, alles viel rechtstreeks in een put. Men kan zich de geur in de gang wel voorstellen.

15. Voor de school slaan we linksaf de Kerkbrink in. Direct na de school slaan we rechtsaf. Bij de T-splitsing slaan we rechtsaf. Waar de stenen weg ophoudt kiezen we het zandpad met de heg aan de linkerhand. Bij de eerste afslag gaan we rechtsaf. We blijven dit zandpad tussen de bomen volgen. Bij het bankje het pad rechts vervolgen en daarna naar links.
16. Bij een T-splitsing slaan we linksaf. Na de bocht naar links nemen we de eerste afslag links een smaller pad dat ons bij een bruggetje over het Anlooërdiep brengt. Aan het einde van het pad slaan we rechtsaf. Vervolgens slaan we linksaf en steken het veld over. Bij de sloot buigen we met het pad mee naar rechts. Bij het einde slaan we linksaf en buigen met dit pad mee naar rechts. Bij de driesprong slaan we linksaf en direct bij het bankje weer rechts. Aan het eind komen we uit bij het welkomstbord van de Gasterse Duinen.
17. Daar steken we de (Schipborgse)weg over en volgen we het pad schuin naar rechts over de heide. Na de heide en het wildrooster vervolgen we het pad. Bij de driesprong links aanhouden. Zo komen we uit op de Oudemolenseweg. Die steken we over en slaan rechtsaf naar het bruggetje voor voetgangers. Daar begint het vlonder-pad dat later een graspad wordt en uiteindelijk uitkomt op de Meester Croneweg, het beginpunt van onze wandeling.

Deze wandeling staat in de wandelgids 'Op schoolreisje'. In deze gids staat onderwijshistorische informatie die de wandeling nog interessanter maakt. De gids is verschenen bij uitgeverij Gegarandeerd Onregelmatig, www.gegarandeerdonregelmatig.nl

4 **Neem een abonnement!**
Meer dan 1500 wandelkaarten

voor slechts
€ 13,50